

DOI: 10.7251/GFP1707073S

UDC: 347.9(497.6)

Originalni naučni rad*Datum prijema rada:*
22. maj 2017.*Datum prihvatanja rada:*
28. jun 2017.

Neka sporna pitanja u vezi ocjene i razgraničenja stvarne nadležnosti građanskih i privrednih sudova u Bosni i Hercegovini

Rezime: Prilikom ocjene nadležnosti u građanskim i privrednim sporovima, znatan broj sudova u Bosni i Hercegovini polazi isključivo od personalnog kriterija (*competentia ratione personae*), zasnivajući tako svoju odluku samo na okolnosti da se konkretan spor vodi između određenih kategorija subjekata prava¹, zanemarujući pri tome kauzalni kriterijum (*competentia ratione causae*) koji je zakonodavac propisao² bez kojega nije moguće valjano ocjeniti i razgraničiti stvarnu nadležnost građanskih i privrednih sudova u svakom pojedinom slučaju.

Ključne riječi : stvarna nadležnost, građanski sud, privredni sud, građanski spor, privredni spor.

*Prof. dr***Slobodan Stanišić***Advokat i vanredni profesor
Fakulteta pravnih nauka
Panevropskog univerziteta
"Apeiron" Banja Luka
slobodan.n.stanistic@apeiron-edu.eu*

TERMINOLOŠKE NAPOMENE

U daljim izlaganjima će se koristiti termini „građanski sud“ i „privredni sud“ radi jednostavnijeg i preglednijeg izlaganja materije o razgraničenju stvarne nadležnosti između građanskih i privrednih sudova u BiH.

Pod pojmom „građanski sud“ podrazumjevaju se: osnovni i okružni sudovi u Republici Srpskoj koji nisu privredni sudovi, osnovni sud Brčko Distrikta BiH i Apelacioni sud Brčko Distrikta, kao i općinski i kantonalni sudovi u Federaciji BiH koji sude u „građanskim i drugim predmetima“ koji ne spadaju u kategoriju „privrednih predmeta“.

¹ Na primjer, sporovi u kojima su obje stranke u postupku pravna lica, sporovi u kojima su obje stranke fizička lica koja u svojstvu samostalnih preduzetnika ili drugom svojstvu obavljaju privrednu ili drugu registrovanu djelatnost, sporovi u kojem je jedna stranka pravno, a druga fizičko lice koje u svojstvu samostalnog preduzetnika ili drugom svojstvu obavlja privrednu ili drugu registrovanu djelatnost)

² Vidi odredbe čl.26 i 27 b t.a) Zakona o sudovima Republike Srpske (Sl.glasnik Republike Srpske br.111/04, 109/05,37/06, 17/08,119/08, 58/09 i 116/09) i čl.27 t.2 i 3 Zakona o sudovima Federacije BiH (Službene novine Federacije BiH br.38/05, 22/06 i 63/10)

Pojam „privredni sud“ je upotrebljen kao genusni pojam za Okružne privredne sudove i Viši privredni sud u Republici Srpskoj, kada u granicama svoje instancione nadležnosti odlučuju u slučajevima pobliže navedenim u čl.27b i čl.27v Zakona o sudovima Republike Srpske, Osnovni i Apelacioni sud Brčko Distrikta BiH kada u granicama svoje instancione nadležnosti odlučuju u privrednim (gospodarskim) sporovima iz čl.21 t.3 Zakona o sudovima Brčko distrikta BiH³, kao i za općinske sudove sa privrednim odjeljenjima i kantonalne sudove u Federaciji BiH, kada u okviru svoje instancione nadležnosti odlučuju u privrednim predmetima.

Obzirom da je Zakonom o parničnom postupku pred sudom BiH⁴ propisana stvarna nadležnost Suda BiH u rješavanju svih imovinskih sporova subjekata i institucija navedenih u čl.1 Zakona, to se pitanja ocjene i razgraničenja nadležnosti koja su predmet ovoga rada, u slučaju postupanja Suda BiH, ne postavlja.

POJAM NADLEŽNOSTI

Nadležnost (*competentio*)⁵ se najpotpunije definiše dvojako: u objektivnom i subjektivnom smislu.

U objektivnom smislu, pod nadležnošću se podrazumjeva krug poslova koje vrši određeni organ.⁶

Pod **sudskom nadležnošću**, u objektivnom smislu, podrazumjevamo djelokrug poslova jednog suda⁷ koje on obavlja u izvršavanju svoje funkcije ustanovljene Ustavom i zakonom.

U subjektivnom smislu, pod sudskom nadležnošću se podrazumjeva ovlaštenje i dužnost suda da riješi određeni spor⁸, dakle njegovo ovlaštenje i obavezu da u određenoj pravnoj stvari vrši pravosuđe.⁹

Propisivanje racionalnih i cjelishodnih pravila kojima se rješavanje pravnih odnosa ili preduzimanje procesnih radnji raspoređuje između pojedinih sudova u određenom sudskom sistemu je *conditio sine qua non* uspješnog i ekonomičnog pravosuđa i garancija efikasne pravne zaštite građana.

³ Sl.glasnik Brčko distrikta BiH br.19/07, 20/07 i 39/09)

⁴ Vidi čl.1 Zakona o parničnom postupku pred sudom Bosne i Hercegovine (Sl.glasnik BiH br.36/04 i 84/07)

⁵ Prevedena sa latinskog na srpski jezik, riječ „competentio“ znači „nadležnost“.

⁶ Triva S, V. Belajec, i M. Dika: “Građansko parnično procesno pravo”, str.197, paragraf 47/1, “Narodne Novine” Zagreb, 1989 g.

⁷ G. Stanković, “Građansko procesno pravo”, str.83., Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1989 g.; B. Poznić, “Građansko procesno pravo”, str.94, t.127, Savremena Administracija, Beograd, 1989

⁸ D. Arandelović, “Građansko procesno pravo Kraljevine Jugoslavije” str.54, Štamparija “Jovanović”, Beograd, 1932 g.; S. Zuglia, “Građansko procesno pravo Kraljevine Jugoslavije”- Građanski parnični postupak sa naukom o uređenju i nadležnosti sudskih vlasti, str.239, paragraf br.72, “Geca Kon” a.d. Beograd, 1936; S. Triva, V. Belajec i M. Dika, ibidem.

⁹ B. Poznić, ibidem.

Prilikom donošenja pravila o sudskoj nadležnosti i razgraničenju poslova između sudova i drugih organa, kao i između samih sudova, zakonodavac se mora rukovoditi određenim faktorima i izgraditi specifične kriterije za raspodjelu navedenih poslova.¹⁰

U takve faktore, bez sumnje, spada ustavno i teritorijalno uređenje u državi, vrste sudova u sudskom sistemu, teritorijalno područje određenog suda, instanciono suđenje, broj i vrste sporova, veličina državne teritorije, broj stanovnika i slično.

U okviru sudske nadležnosti, nadalje, trebamo razlikovati *apsolutnu nadležnost ili sudsku jurisdikciju* koja omogućava razgraničenje sudske nadležnosti od nadležnosti drugih organa, te *relativnu nadležnost ili kompetenciju*, pomoću koje se razgraničava djelokrug poslova u okviru našeg pravosudnog sistema.

U relativnu nadležnost spada tzv. **stvarna nadležnost** (*competentia ratione materie*), **mjesna nadležnost** (*competentia ratione loci*) i **funkcionalna nadležnost sudova**.

Funkcionalna nadležnost, koja se ocjenjuje prema funkcijama koje sudovi i sudski organi vrše u istoj stvari, razlikuje se od stvarne nadležnosti po tome što se pravilima o stvarnoj nadležnosti u stvari vrši podjela različitih pravnih stvari između iste vrste sudova, dok se kod funkcionalne nadležnosti ista stvar dijeli različitim sudskim organima.

Obzirom na predmet našeg istraživanja, u daljim izlaganjima ćemo se baviti isključivo stvarnom nadležnošću sudova.

Stvarna nadležnost (*competentia ratione materie*) predstavlja ovlaštenje i obavezu određenih sudova da sude određenu vrstu sporova. Pravila o stvarnoj nadležnosti se, ustanovljavaju posebnim zakonskim propisima¹¹ kojima se uređuje, osnivanje, funkcionisanje i organizacija rada sudova.

Stvarna nadležnost sudova se određuje po različitim kriterijumima, od kojih su od posebnog značaja personalni ili subjektivni, kauzalni ili objektivni, vrijednosni i atrakcioni kriterijum.

Personalni ili subjektivni kriterijum (*competentia ratione personae*)

Prema ovom kriteriju, stvarna nadležnost se određuje s obzirom procesne subjekte, tako da je učešće određenih kategorija subjekata prava u svojstvu suprostavljenih stranaka procesnom odnosu jedan od bitnih uslova za određivanje nadležnosti privrednih sudova.

U kombinaciji sa kauzalnim, ovaj kriterijum je prihvaćen i u entitetskom zakonodavstvu i zakonodavstvu Brčko Distrikta BiH.¹²

¹⁰ G. Stanković, op.cit. str.84

¹¹ Vidi čl.1 i čl.17a i čl.17b Zakona o sudovima Republike Srpske (Sl.glasnik Republike Srpske br.111/04, 109/05,37/06, 17/08,119/08, 58/09 i 116/09) i čl.1 Zakona o sudovima Federacije BiH (Službene novine Federacije BiH br.38/05, 22/06 i 63/10)

¹² Vidi čl.27 b t.a) alineja II Zakona o sudovima Republike Srpske i čl.27 t.3a alineja II Zakona o sudovima Federacije BiH i Sl.glasnik Brčko distrikta BiH br.19/07, 20/07 i 39/09) Tako se,

Kauzalni ili objektivni kriterijum (*competentia ratione causae*)

Prema ovom kriterijumu stvarna nadležnost se određuje s obzirom na predmet spora. Pomoću ovog kriterijuma, a u kombinaciji sa personalnim kriterijumom, razgraničava se nadležnost građanskih i privrednih sudova u Republici Srpskoj, odnosno predmeta iz nadležnosti građanskih i privrednih odjeljenja općinskih sudova u Federaciji BiH.

Ovaj kriterijum se prepoznaje u zakonskom tekstu kada se propisuje da su, na primjer, „... *okružni privredni sudovi nadležni da u prvom stepenu odlučuju u parničnim i vanparničnim sporovima koji se odnose na prava i obaveze po osnovu pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama...*“¹³; „... *sporovima koji se odnose na brodove i plovidbu na moru i na unutrašnjim vodama...*“¹⁴; „... *sporovima koji se odnose na avione i sporovima u kojima se primjenjuje autorsko pravo...*“¹⁵; „... *sporovima iz autorskog prava, srodnih prava i industrijske svojine...*“¹⁶, odnosno da općinski sudovi koji imaju privredna odjeljenja sude u određenim privrednim predmetima koji su u zakonskom tekstu taksativno nabrojani.¹⁴

Drugi kriterijumi za određivanje stvarne nadležnosti

Postoje i drugi kriterijumi za određivanje stvarne nadležnosti kao što su vrijednosni kriterijum, kada se nadležnost se razgraničava s obzirom na vrijednost predmeta spora (*competentia ratione valoris*) i s obzirom na činjenicu da se kod toga suda već vodi neki drugi postupak (atrakcioni kriterijum), na koje samo ukazujemo obzirom da bi detaljno razmatranje istih prevazilazilo okvire ovoga rada.

STVARNA NADLEŽNOST GRAĐANSKIH I PRIVREDNIH SUDOVA U BIH

Terminološke napomene

Kao što je to već ranije rečeno, kriterijumi za razgraničenje stvarne nadležnosti građanskih i privrednih sudova sadržani su u entitetskim zakonima o sudovima i Zakonu o parničnom postupku, te Zakonu o sudovima Brčko distrikta BiH, stim što se ukazuje da različiti pojmovi i termini koji su upotrebljeni za označavanje djelokruga postupanja navedenih sudova ili pak pojmovi i termini upotrebljeni za označavanje procesnih subjekata ili vrste sporova, te vrste postupka, stvaraju teškoće u njihovoj svakodnevnoj primjeni.

Tako, na primjer, dok se u entitetskim zakonima o sudovima, djelokrug postupanja suda u određenim sporovima označava terminom „stvarna nadležnost“¹⁵, u Zakonu o sudovima Brčko distrikta se koristi termin „stvarna mjerodavnost“¹⁶.

---

na primjer, u čl. 27 b t.a Zakona o sudovima Republike Srpske navodi da : „Okružni privredni sudovi u prvom stepenu odlučuju: u parničnim i vanparničnim sporovima...“ „...u kojima su obje stranke u postupku pravno ili fizičko lice...“.

¹³ Vidi čl.27 b tačka a) do tačke k) Zakona o sudovima Republike Srpske

¹⁴ Vidi čl.27 t.3a-g Zakona o sudovima Federacije BiH

¹⁵ Vidi naslov pod 2 ispred odredaba čl.26-28 Zakona o sudovima Republike Srpske, naslove ispor čl.27-29 Zakona o sudovima Federacije BiH,

¹⁶ Vidi naslov pod 2 ispred čl.21 Zakona o sudovima Brčko Distrikta BiH

U Zakonu o sudovima Republike Srpske, a nakon osnivanja privrednih sudova u Republici Srpskoj, razdvajaju se odredbe o stvarnoj nadležnosti osnovnih sudova i okružnih privrednih sudova. U okviru odredaba o stvarnoj nadležnosti osnovnih sudova, zakon propisuje da su ti sudovi nadležni da u prvom stepenu sude u „građanskim predmetima i to u svim građanskim sporovima i u vanparničnom postupku.“¹⁷

U okviru posebnih odredaba o stvarnoj nadležnosti privrednih sudova, Zakon propisuje da su okružni privredni sudovi nadležni da u prvom stepenu odlučuju u slučajevima koji su taksativno nabrojani u samom tekstu navedenih zakonskih odredaba¹⁸.

U Zakonu o sudovima Federacije BiH se propisuje da su općinski sudovi nadležni da u prvom stepenu sude u „građanskim predmetima“ i to u svim građanskim sporovima i vanparničnom postupku, a da su općinski sudovi koji imaju privredna odjeljenja nadležni da sude u „privrednim predmetima“ i to u sporovima i postupcima koji su nabrojani u tekstu navedenih zakonskih odredaba.¹⁹

Za razliku od entitetskih zakona, u Zakonu o sudovima Brčko distrikta BiH²⁰ se u građanske predmete svrstavaju kako „građanski sporovi“, tako i „gospodarski sporovi“²¹.

U Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku²² koji je donijela Republika Srpska u maju mjesecu 2009 godine, u odredbama o postupku u privrednim sporovima, uvode se novi pojmovi „privredni spor“, „postupak u privrednim sporovima“, „međusobni privredni odnosi“, što je pruzrokovalo dodatne teškoće u ocjeni i razgraničenju nadležnosti građanskih i privrednih sudova u Republici Srpskoj.

Ovakva terminološka raznolikost i nomotehnička nepreciznost upotrebljenih riječi i izraza u pomenutim zakonskim tekstovima dovodi do različitih interpretacija propisa, te posljedičnih teškoća u primjeni odredaba o stvarnoj nadležnosti u sudskoj praksi.

Konkurencija propisa o stvarnoj nadležnosti privrednih sudova i propisa o postupku u privrednim sporovima u Republici Srpskoj

Novela ZPP u Republici Srpskoj koja se odnosi na pravila postupka u privrednim sporovima je sprovedena dodavanjem u tekst važećeg ZPP nove Glave br.XXXIXa pod nazivom „Postupak u privrednim sporovima“, te novih zakonskih odredaba i to čl.433a-433e ZPP, čime je ispravljen propust koji je učinjen 2003 godine prilikom donošenja ovog sistemskog procesnog zakona.

Potreba za inkorporisanjem u važeći ZPP odredaba o postupku u privrednim sporovima je postojala i prije osnivanja privrednih sudova, jer su sudovi u Republici Srpskoj

¹⁷ Vidi čl.26 t.2a i b Zakona o sudovima Republike Srpske

¹⁸ Vidi čl.27b Zakona o sudovima Republike Srpske

¹⁹ Vidi čl.27 t.3 a-g Zakona o sudovima Federacije BiH.

²⁰ čl.21 t.3 Zakona o sudovima Brčko distrikta BiH

²¹ Riječi „gospodarski spor“ u prevodu na srpski jezik odgovaraju riječima „privredni spor“.

²² Vidi odredbe čl.1-5 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Sl.glasnik Republike Srpske br.49/09)

u do osnivanja privrednih sudova sudili u sporovima i postupcima koji su bili propisani kako ranijim Zakonom o sudovima i sudskoj službi,²³ tako i važećim Zakonom o sudovima Republike Srpske.²⁴

U nedostatku posebnih pravila o postupku u privrednim sporovima, do donošenja Zakona o izmjenama i dopunama ZPP u maju mjesecu 2009 godine, u tzv. privrednim sporovima, primjenjivala su se opšta pravila parničnog postupka propisana ZPP.

Prethodno iznesene informacije o noveliranju ZPP u Republici Srpskoj nebi bile od značaja za predmet razmatranja ovoga rada, da novelirani ZPP, pored odredaba o pravilima postupka u privrednim sporovima, ne sadrže i odredbe kojima se propisuju kriterijumi za ocjenu i razgraničenje stvarne nadležnosti građanskih i privrednih sudova, koje se terminološki i sadržinski razlikuju od takvih sličnih odredaba o stvarnoj nadležnosti sadržanih u Zakonu o sudovima Republike Srpske.

To se uočava običnim upoređivanjem jezičkog značenja upotrebljenih riječi i izraza u oba zakonska propisa:

A. ZAKON O SUDOVIMA REPUBLIKE SRPSKE
„Stvarna nadležnost okružnih privrednih sudova“

Član 27b.

Okružni privredni sudovi u prvom stepenu odlučuju:

a) u parničnim i vanparničnim sporovima koji se odnose na prava i obaveze po osnovu pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama, kao i na prava i obaveze proistekle iz vrijednosnih papira, u kojima su obje stranke u postupku pravno ili fizičko lice, koje u svojstvu samostalnog preduzetnika i u drugom svojstvu obavlja privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja;

b) u sporovima koji se odnose na brodove i na plovidbu na moru i na nutrašnjim vodama, kao i u sporovima na koje se primjenjuje plovidbeno pravo, osim sporova o prevozu putnika;

v) u sporovima koji se odnose na avione, kao i u sporovima na koje se primjenjuje vazduhoplovno pravo, osim sporova o prevozu putnika;

g) u sporovima iz autorskog prava, srodnih prava i prava industrijske svojine;

d) u sporovima nastalim povodom djela za koje se tvrdi da predstavljaju nelojalnu konkurenciju ili monopolistički sporazum;

đ) u postupcima stečaja i likvidacije, u skladu sa zakonom, kao i svim sporovima koji nastanu u toku i povodom sprovođenja postupka stečaja i likvidacije;

e) u poslovima registracije pravnih lica ili samostalnih preduzetnika uređenih Zakonom o upisu poslovnih subjekata u sudski registar;

²³ Vidi čl.16a Zakona o sudovima i sudskoj službi (Sl.glasnik Republike Srpske br.13/00, 15/00, 16/00, 70/01, 77/02, 85/03 i 114/03)

²⁴ Vidi čl.26 t.3a Zakona o sudovima Republike Srpske (Sl.glasnik Republike Srpske br.111/04, 109/05,37/06) i čl.4 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima Republike Srpske (Sl. glasnik Republike Srpske br.119/08)

- ž) o sprovođenju izvršnog postupka po pravosnažnim presudama privrednih sudova;
- z) o određivanju mjera obezbjeđenja;
- i) o pružanju pravne pomoći sudovima u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovni iz svoje nadležnosti;
- j) o vršenju poslova međunarodne pravne pomoći iz svoje nadležnosti;
- k) o sporovima koji nastanu stranim ulaganjem;
- l) o vršenju i drugih poslova uređenih zakonom.

B. ZAKON O PARNIČNOM POSTUPKU

Glava XXXIX.a

POSTUPAK U PRIVREDNIM SPOROVIMA

„Član 433.a

U postupku u privrednim sporovima primjenjuju se odredbe ovog zakona, ako odredbama ove glave nije drugačije određeno.

Član 433.b

Pravila postupka u privrednim sporovima primjenjuju se:

- 1) u sporovima u kojima su stranke Republika Srpska, jedinica lokalne samouprave, druga pravna lica koja nisu upisana u sudski registar, privredna društva, kao i druga pravna ili fizička lica koja se upisuju u odgovarajuće registre;
- 2) u sporovima u kojima se pojavljuju pravna lica, koja se finansiraju iz budžeta (Republike ili jedinice lokalne samouprave), a upisana su u odgovarajući sudski registar;
- 3) u sporovima koji proizlaze iz međusobnih privrednih odnosa imalaca radnji i drugih pojedinaca koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju privrednu djelatnost, kao i iz međusobnih privrednih odnosa tih lica i pravnih lica iz tačke 1. ovog člana.

Kao što se na prvi pogled može uočiti, postoje terminološke razlike, obzirom da govori „privredni sporovi“ i „sporovi iz međusobnih privrednih odnosa“ koji se pominju u čl.433a i čl.433b ZPP, ne postoje u važećem Zakonu o sudovima Republike Srpske.

Međutim navedene razlike nisu samo terminološke, već i suštinske, iz razloga što značenje upotrebljenih riječi i izraza u oba zakona nije isto.

Naime, odredbe o pravilima postupka u privrednim sporovima sadržane u čl.433b ZPP, po svom značenju i smislu imaju uže značenje i domašaj od odredaba čl.27b Zakona o sudovima Republike Srpske kojima se uređuje nadležnost okružnih privrednih sudova.

Međutim, ono što je i jednim i drugima zajedničko jeste u tome što su oba navedena propisa, po svojoj pravno-nomotehničkoj prirodi, propisi kojima se, u stvari, uređuje stvarna nadležnost privrednih sudova.

U slučaju odredbe čl.27b Zakona o sudovima Republike Srpske, to je razumljivo i poželjno, jer se radi o propisu koji je namjenski donesen kao propis kojim se uređuje stvarna nadležnost privrednih sudova, dok je u slučaju odredbe iz čl.433b ZPP, to nedopustivo i nesvrishodno, jer se navedenom odredbom, s obzirom na njenu sadržinu, uopšte ne pro-

pisuju pravila postupka u privrednim sporovima, već ponavljaju, doduše u užem značenju, postojeća pravila za ocjenu stvarne nadležnosti u privrednim sporovima sadržana u čl.27 b Zakona o sudovima Republike Srpske.

Ova nomotehnička nepreciznost i nedosljednost koja je posljedica nekritičkog preuzimanja dijela sadržaja odredaba o postupku u privrednim sporovima sadržanih u ranijem Zakonu o parničnom postupku²⁵, dovodi do nepotrebne i kontraproduktivne konkurencije odredaba čl.27b Zakona o sudovima Republike Srpske i sa odredbama čl.433b Zakona o parničnom postupku Republike Srpske, a jednako tako i apsurdnih situacija da se pravila postupka u privrednim sporovima mogu primjenivati samo u sporovima iz čl.433b t.1, 2 i 3 ZPP, a ne i u svim sporovima iz čl.27b t.a Zakona o sudovima Republike Srpske. Dodatnu zabunu stvara pojam „međusobni privredni odnosi“, jer se pomenuti pojam u istom ili bilo kojem drugom zakonskom propisu uopšte ne razrađuje.

Obzirom da će konkurencija navedenih zakonskih propisa bez svake sumnje stvarati teškoće u ocjeni stvarne nadležnosti privrednih sudova, to je intervencija zakonodavca u pogledu izmjene odredbe čl.433b ZPP, *de lege ferenda*, neophodna i cjelishodna.

PRIMJENA KRITERIJUMA ZA OCJENU STVARNE NADLEŽNOSTI PRIVREDNIH SUDOVA U ZAKONODAVNOJ I SUDSKOJ PRAKSI

Kao što je i ranije pomenuto, pravila o razgraničenju stvarne nadležnosti između građanskih i privrednih sudova, sadržana su prvenstveno u entitetskim propisima i propisima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine kojima se uređuje osnivanje, organizacija, sastav i nadležnost sudova, a dijelom i u drugim zakonskim propisima na entitetskom nivou.

U oba entitetska Zakona o sudovima, za razgraničenje stvarne nadležnosti građanskih i privrednih sudova zakonodavac se koristi kombinacijom kauzalnog i personalnog kriterijuma i to tako što propisuje da su privredni sudovi nadležni da odlučuju u tačno određenim i taksativno navedenim sporovima i postupcima (kauzalni kriterijum)²⁶, istovremeno propisujući koji subjekti, u svojstvu suprostavljenih stranaka u postupku, u tim sporovima učestvuju (personalni kriterijum).²⁷

Naglašen personalni kriterijum za razgraničenje stvarne nadležnosti je prepoznatljiv i u odredbama ZPP o pravilima postupka u privrednim sporovima²⁸ kada se propisuje

²⁵ Vidi odredbe čl.489-491 Zakona o parničnom postupku (Sl.list SFRJ br.4/77; 36/80; 69/82; 58/84; 74/87; 57/89; 20/90; 35/91 i Sl.glasnik Republike Srpske br.17/93;14/94 i 32/94)

²⁶ Na primjer: “Okružni privredni sudovi u prvom stepenu odlučuju: a) u parničnim i vanparničnim sporovima - koji se odnose na prava i obaveze po osnovu pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama, kao i na prava i obaveze proistekle iz vrijednosnih papira, ...“ (čl.27b t.a alineja I Zakona o sudovima Republike Srpske)

²⁷ Na primjer: “Okružni privredni sudovi u prvom stepenu odlučuju: a) u parničnim i vanparničnim sporovima - ...“u kojima su obje stranke u postupku pravno ili fizičko lice, koje u svojstvu samostalnog preduzetnika i u drugom svojstvu obavlja privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja (čl.27b t.a alineja II Zakona o sudovima Republike Srpske)

²⁸ Vidi čl.433bt.1-2 Zakona o parničnom postupku (Sl.glasnik RS br. 58/03,85/03,74/05,63/07,49/09)

da se pravila postupka u privrednim sporovima primjenjuju u sporovima u kojima se kao stranke pojavljuju tačno određeni pravni subjekti.

Kauzalni kriterijum je u navedenim odredbama jedva uočljiv i to samo u dijelu u kojem zakonodavac propisuje da je riječ „o sporovima koji proizlaze iz međusobnih privrednih odnosa...“.²⁹

Obzirom da se u pomenutim zakonskim propisima bliže ne razrađuju pojmovi koji određuju predmet i prirodu sporova koji se stavljaju u nadležnost privrednim sudovima, za pravilnu ocjenu i razgraničenje nadležnosti građanskih i privrednih sudova, neophodno je razjasniti pojmove: „pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama“, „prava i obaveze proistekle iz vrijednosnih papira“, a takođe i pojam „međusobnog privrednog odnosa“.

Pojam pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama

U najširem smislu, promet podrazumjeva transfer ljudi i dobara sa jednog odredišta na drugo.

Pravni promet podrazumjeva postojanje pravnih poslova na osnovu kojih se takav promet obavlja.

Dakle, da bi došli do objašnjenja pojma pravnog prometa robe i usluga, moramo poći od pojma „posla prometa robom“ koji je bio određen u Opštim uzansama za promet robom – u daljem tekstu Uzanse, tako što su doslovno nabrojani ugovori koji se smatraju ugovorima pravnog prometa³⁰, pojma trgovačkog posla u razvijenim pravnim sistemima koji su imali presudan uticaj na naše pravo, te pojma „ugovora u privredi“ regulisanog u važećem Zakonu o obligacionim odnosima³¹ uz napomenu da zakonodavac nije bio terminološki dosljedan, pa koristi i pojam „ugovor o prometu robe i usluga“.³²

Poslove prometa robom i uslugama čine oni tipični, uobičajeni ugovori koji se masovno i često zaključuju u cilju razmjene robe i usluga.

Prema Uzansama to su „kupovina i prodaja robe, zamena robe, kao i poslovi posredništva, zastupništva, komisiona, prevoza, otpremništva (špedicije), uskladištenja i osiguranja.“³³

²⁹ Vidi čl.433b t.3 Zakona o parničnom postupku (Sl.glasnik RS br. 58/03,85/03,74/05,63/07,49/09)

³⁰ Vidi Službeni list FNRJ br.15/54

³¹ “Ugovori u privredi su, u smislu ovog zakona ugovori koje preduze}a i druga pravna lica koja obavljaju privrednu djelatnost, kao i imaoi radnji i drugi pojedinci koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku privrednu djelatnosti, zaklju~uju meju sobom u obavljanju djelatnosti koje sa~injavaju predmete njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim djelatnostima.” (čl.25 st.2 Zakona o obligacionim odnosima - Sl.list SFRJ br.29/78, 39/85, 45/89 i 57/89 i Službeni glasnik Republike Srpske br.17/93, 3/96, 39/03, 74/04 - ZOO)

³² Vidi čl.374 st.1 ZOO

³³ Vidi čl.1 st.4 Opštih uzansi za promet robom

Iz smisla citirane odredbe proističe da su nabrojani pravni poslovi navedeni samo primjera radi, što znači da postoje i niz drugih pravnih poslova³⁴ koji nisu pomenuti, a ipak spadaju u istu kategoriju pod određenim uslovima. Ono, stim što je bitno da se njima vrši promet robe (na pr. ugovor o prodaji) ili pak vrše usluge u vezi sa prometom robe (na primjer, ugovor o uskladištenju), tj. obavlja tzv. privredna djelatnost. U tom smislu se izjašnjava i pravna nauka.³⁵

Za poslove prometa robe i usluga je specifično da se oni zaključuju (sklapaju) između tačno određenih subjekata prava-privrednih subjekata, pri čemu se prije svega misli kako na pravna lica, tako i na fizička lica koja u svojstvu samostalnih preduzetnika i u drugom svojstvu obavljaju privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja.

Predmet poslova „prometa robe i usluga“ su roba koja je predmet prometa, ali i usluge u obavljanju prometa robe ili tzv. trgovinske usluge, kao što je su na primjer: posredovanje, otpremanje, prevoz, uskladištenje i sl.

Njihovo zaključivanje i izvršavanje predstavlja redovan predmet djelatnosti onih pravnih lica koji se takvim poslovima bave „u vidu zanimanja“. Takva djelatnost se često naziva i „privredna djelatnost“.

Obavljanje poslova prometa robe je nužno radi toga da roba dospije od proizvođača do potrošača.

Ovaj prenos robe od proizvođača do potrošača rijetko se vrši neposredno i direktno, sa proizvođača na potrošača, već, po pravilu, putem raznih posrednika (trgovaca) i uz pomoć čitavog niza drugih lica u raznim ulogama, poput preprodavača, prerađivača, transporterata, skladištara i slično. „Roba dakle „putuje“ i to putovanje se pravno obavlja na osnovu raznih ugovora koji se zaključuju u prometu.“³⁶ Transfer robe od proizvođača do potrošača, najčešće počinje sa ugovorom o prodaji robe koji zaključuju proizvođač i trgovac, ali navedeni ugovor, po pravilu, prate drugi pomoćni poslovi pravnog prometa -ugovori uslužnog karaktera (tzv. trgovinske usluge), kao što su ugovori o trgovačkom posredovanju i zastupanju, ugovori o komisijonu, ugovori o špediciji, ugovori o prevozu, ugovori o uskladištenju, ugovori o osiguranju robe u transportu, ugovori o kontroli robe i usluga i slično.

Prema objektivnom sistemu određivanja pojma trgovačkog posla koji je prihvaćen

³⁴ Na primjer, ugovor o djelu, ugovor o građenju, ugovor o kooperaciji, ugovor o udruživanju sredstava, ugovor o kontroli robe i usluga, izdavački ugovor, ugovor o komisijonu, ugovor o turističkim uslugama, ugovor o faktoringu, ugovor o franšizingu, ugovor o zakupu, ugovor o posluži itd.

³⁵ I. Bukljaš, Privredno pravo sa osnovama prava, str.258, Školska knjiga, Zagreb, 1975; A. Godštajn, Privredno ugovorno pravo, str.59-60, Informator, Zagreb, 1980 g. ; Jankovec I, Privredno pravo, IV izdanje, str.237, JP Službeni list SRJ, Beograd, 1999 g.

³⁶ Vidi o tome detaljnije kod V. Kapor i S. Carić. U djelu „Ugovori robnog prometa“, str.22, X izdanje, Centar za privredni konsalting, Novi Sad, 2000 godine.

u *francuskom*, belgijskom, španskom i pravu većine zamalja latinske Amerike, trgovački odnosno privredni posao ili ugovor u privredi ima slijedeće osobine:

to je akt cirkulacije (između proizvođača i potrošača);

to je akt špekulacije, jer je cilj posla lukrativnog karaktera, što znači da sa navedeni poslovi sklapaju radi sticanja profita, zarade, odnosno dobiti.³⁷

Dalje se trgovački poslovi dijele na apsolutne ili trgovačke poslove po svojoj prirodi i akcesorne ili relativne trgovačke poslove koji u stvari predstavljaju građanske poslove kada ih ne vrši trgovac, ali postaju trgovački kada ih zaključuje trgovac kao svoju sporednu djelatnost koja je u funkciji osnovne djelatnosti kojom se bavi.³⁸

Za razliku od objektivnog sistema, subjektivni sistem ili subjektivna koncepcija koja je usvojena u njemačkom trgovačkom pravu, određuje trgovački posao kroz određivanje pojma trgovca.³⁹

Pojam „ugovora u privredi“ u smislu odredaba Zakona o obligacionim odnosima ima šire značenje od pravnog posla prometa robe i usluga, jer obuhvata i druge ugovore koji se u privredi zaključuju, kao i ugovore novčanog prometa u privredi. Pojam ugovora u privredi je širi od pojma „posla prometa robom“ iz Opštih uzansi za promet robom i pojma privrednog ugovora u pravnoj teoriji i s obzirom na subjekte koji te ugovore zaključuju međusobno u obavljanju djelatnosti koje sačinjavaju predmet njihovog redovnog poslovanja ili u vezi sa tim djelatnostima.

Dakle, pojam ugovora u privredi u ZOO je određen kombinacijom subjektivnog i objektivnog kriterijuma. Takvo mišljenje je zastupljeno i u domaćoj pravnoj nauci.⁴⁰

Prema subjektivnom kriterijumu, ugovori u privredi su samo oni ugovori koje međusobno zaključuju određeni subjekti-tzv. „privredni subjekti“. Ti subjekti su kako pravna, tako i fizička lica (imaoci radnji ili drugi pojedinci) koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju privrednu djelatnost.

Prema objektivnom kriterijumu, ugovori u privredi su samo oni koje privredni subjekti međusobno zaključuju u vršenju djelatnosti koja čini predmet njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim djelatnostima.

Iz zakonske definicije ugovora u privredi proističe da naše zakonodavstvo poznaje kako osnovne ugovore u privredi koje privredni subjekti zaključuju međusobno u obavljanju djelatnosti koja sačinjava predmet njihovog poslovanja, tako i akcesorne (sporedne)

³⁷ Hamel-Lagarde-Jauffret, *Droit commercial*, I, 1980, str.240; Guyon, *Droit des affaires*, Paris, 1984, str.52-55

³⁸ M. Vasiljević, *Poslovno pravo*, VI izmjenjeno i dopunjeno izdanje, str.362-363, „Savremena Administracija“ Beograd, 1999 g.

³⁹ M. Vasiljević, op.cit. str.363; Vidi i paragrafe 343-344 njemačkog Trgovačkog zakona.

⁴⁰ M. Vasiljević, op.cit.str.364; Vučetić, „Ugovori u privredi prema odredabama ZOO“, str.7, Informator, 3254/85; I. Jankovec, *Ugovori u privredi*, str.5, Beograd, 1987 g.

ugovore u privredi koje privredni subjekti zaključuju u vezi sa djelatnostima koje sačinjavaju predmet njihovog poslovanja, a s ciljem lakšeg obavljanja tih djelatnosti. Takvi ugovori su, na primjer ugovor o zakupu prostora koji zaključuje proizvođač radi skadištenja svojih proizvoda ili pak ugovor o osiguranju koji proizvođač zaključuje radi osiguranja vlastite imovine.

Da bi se neki ugovor smatrao ugovorom u privredi nije dovoljno samo da je zaključen između privrednih subjekata, već i to da oni ugovor zaključuju u vršenju djelatnosti koja čini predmet njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim djelatnostima.

Tako, na primjer, „ugovor koji sklopi imalac krojačke radnje s robnom kućom o kupnji štofa je ugovor u privredi, ali njihov međusobni ugovor o kupnji konfekcijskog odijela nije ugovor u privredi.“⁴¹

U naprijed citiranom primjeru, kupovina materijala (štofa) za krojačku radnju je bez sumnje u vezi sa djelatnošću kojom se krojač bavi u vidu zanimanja, pa ćemo takav ugovor uvijek kvalifikovati kao ugovor u privredi kojim se vrši promet.

Nasuprot prednjem, ukoliko je krojač otišao u robnu kuću i za svoje lične potrebe kupio odijelo, takav ugovor neće imati pravnu prirodu ugovora u privredi i pored nesumnjive činjenice da se i takvim ugovorom vrši pravni promet robe, jer se ne radi o ugovoru koji ugovorne strane međusobno zaključuju u obavljanju djelatnosti koji čine predmete njihovog poslovanja ili pak ugovoru u vezi sa djelatnostima koje ugovorne strane obavljaju.

Djelatnost o kojoj je riječ podrazumjeva poslove kojima se privredni subjekti (bili oni fizička ili pravna lica) bave u vidu zanimanja - profesionalno.

“Privrednu djelatnost“, prema tome, čine sve one djelatnosti koje nisu tzv. “društvene djelatnosti“, što znači da u privrednu djelatnost sigurno ne bi spadalo: obrazovanje, dječija i socijana zaštita, nauka, kultura, djelatnost državnih (republičkih) organa, djelatnost organa lokalne samouprave i slično.

Ipak, u sudskoj praksi je odavno poznat stav da se ugovorom o privredi mogu smatrati i ugovori kod kojih jedna od ugovornih strana ne obavlja privrednu djelatnost uz uslov da je propisano da ugovorna strana, koja inače ne obavlja privrednu djelatnost, može i takvu djelatnost obavljati, te da je ugovor zaključen u obavljanju dozvoljene privredne djelatnosti ili u vezi sa tom djelatnošću.⁴²

⁴¹ B. Vizner, Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, str.108-109, Zagreb, 1978 g.

⁴² Pod ugovorom u privredi u smislu člana 25. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima podrazumijeva se i ugovor zaključen sa subjektom koji po zakonu obavlja vanprivrednu djelatnost ako je propisano da može obavljati i privrednu djelatnost, a ugovor je zaključen u obavljanju dozvoljene privredne djelatnosti ili u vezi sa tom djelatnošću. (Stav XXX zajedničke sjednice vrhovnih sudova bivše SFRJ, Beograd 25. i 26. 11.1986. - Bilten Vrhovnog suda BiH, br. 4/86 – str. 41)

Između objektivnog i subjektivnog kriterijuma u određivanju pojma „ugovora u privredi“, te kauzalnog (objektivnog) i personalnog (subjektivnog) kriterija za ocjenu razgraničenje stvarne nadležnosti privrednih sudova koje smo ranije izložili, uočavaju se mnoge sličnosti koje nisu slučajne, što nam samo potvrđuje da se njihovo zajedničko porijeklo upravo nalazi materijalnom pravu, tačnije u pojmovima „posao robnog prometa“ i „ugovor robnog prometa“ sadržanima u Opštim uzansama i važećem Zakonu o obligacionim odnosima.

Ono što je gore rečeno za promet robe, važi i za promet usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama, tako da će se uvijek raditi o sporovima povodom prava i obaveza po osnovu navedenog prometa ukoliko su kumulativno zadovoljeni objektivni i subjektivni kriterijum kod određivanja pojma ugovora u privredi.

„Međusobni privredni odnosi“ iz čl.433b t.3 ZPP Republike Srpske su u stvari međusobni pravni odnosi povodom prometa robe, usluga i prava između subjekata navedenih u čl.27b t.a Zakona o sudovima Republike Srpske i čl.433b t.3 ZPP Republike Srpske.

Dakle, da bismo nekom sporu dali kvalifikaciju spora „koji se odnosi na prava i obaveza po osnovu pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama, te prava i obaveze proistekle iz vrijednosnih papira“, potrebno je da se prije svega ispuni tzv. personalni (subjektivni kriterijum) za ocjenu i razgraničenje nadležnosti, što znači da je potrebno da u takvom sporu participiraju kao suprostavljene stranke:

- pravna lica;
- fizička lica koja u svojstvu samostalnog preduzetnika i u drugom svojstvu obavljaju privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja;
- pravno lice, s jedne strane i fizičko lice, s druge strane koje u svojstvu samostalnog preduzetnika i u drugom svojstvu obavlja privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja.

Pod pravnim licima u smislu subjektivnog kriterija podrazumjevamo kako ona koja nisu upisana u odgovarajući sudski registar (republika, federacija, kanton, jedinica lokalne samouprave i slično), tako i privredna društva i druga pravna lica koja se upisuju u sudski registar, uključujući tu i pravna lica koja se finansiraju iz budžeta.

Pod fizičkim licima u smislu subjektivnog kriterija podrazumjevamo fizička lica koja u svojstvu samostalnog preduzetnika i u drugom svojstvu obavlja privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja. U pojmu samostalnog preduzetnika, po našem mišljenju, sadržan je pojam imaoca radnje odnosno drugog pojedinca u smislu čl.433b t.ZPP.

Osim toga, da bismo konkretnom sporu dali kvalifikaciju spora „koji se odnosi na prava i obaveza po osnovu pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama, te prava i obaveze proistekle iz vrijednosnih papira“, potrebno je da se ispuni i tzv. kauzalni (objektivni) kriterijum koji se tiče samog predmeta spornog pravnog odnosa. Potrebno je, dakle, da sporna prava i obaveze imaju

svoje ishodište (osnov) u pravnom odnosu (na primjer, jednom ili više ugovora u privredi) koji je nastao među suprostavljenim stranama povodom vršenja djelatnosti koja čini predmet njihovog poslovanja.

U vezi sa prethodnim izlaganjima i pravilnom primjenom kauzalnog kriterijuma, treba objasniti i pojam „privrednog odnosa“ koji zakonodavac upotrebljava u čl.433b t.3 ZPP.

Prije svega, pojam „privrednog odnosa“ ne treba ni suviše usko tumačiti i shvatiti ga isključivo kao pravni odnos po osnovu „pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama“ misleći pri tome na tipične ugovore robnog prometa, kao što je, na primjer ugovor o prodaji robe, ugovori čiju su predmet vrijednosni papiri (mjenica i ček, akcije, založnice) ili pak ugovore o prometu usluga, čiju su predmet tzv.trgovinske usluge, kao što je na primjer, trgovinsko posredovanje i zastupanje, skladištenje, prevoz, špedicija i druge), već i kao pravni odnos povodom raspolaganja pokretnim i nepokretnim stvarima, kao što je na primjer davanje stvari u zakup ili poslug⁴³, pod uslovom da se isti zaključuju u vršenju privredne ili druge registrovane djelatnosti koja čini predmet njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim djelatnostima.

Upravo na takve odnose, odnosno djelatnosti, misli zakonodavac kada u odredbi čl.433b t.3 ZPP upotrebljava termine „privredni odnos“, „međusobni privredni odnos“ i „privredna djelatnost“.

Ocjena stvarne nadležnosti privrednih sudova u sudskoj praksi

Prilikom ocjenjivanja stvarne nadležnosti, u sudskoj praksi se spornom pokazala do- sljedna primjena personalnog i kauzalnog kriterijuma za razgraničenje nadležnosti građanskih i privrednih sudova. Ovo pitanje je naročito postalo aktuelno u Republici Srpskoj nakon početka rada privrednih sudova.

Kada ocjenju stvarnu nadležnost privrednih sudova odnosno privrednih odjeljenja, znatan broj sudova prvog i drugog stepena u Bosni Hercegovini polazi isključivo od personalnog ili subjektivnog kriterija, zasnivajući tako svoju odluku samo na okolnosti da se konkretan spor vodi između određenih kategorija subjekata prava, zanemarujući pri tome kauzalni ili objektivni kriterijum za razgraničenje nadležnosti.⁴⁴

Gubi se iz vida da se prilikom ocjene stvarne nadležnosti privrednog suda moraju primjeniti oba kriterijuma o kojima je bilo riječi u prethodnim izlaganjima, dakle ispuniti, kako uslovi personalnog karaktera koji se odnose na subjekte (stranke) u spornom odnosu (subjektivni kriterijum), tako i uslovi kauzalnog karaktera koji se tiču predmeta odnosno sadržaja spornog odnosa (objektivni kriterijum).

⁴³ „Spor povodom ugovora o posluži između pravnih subjekata spada u nadležnost privrednog suda“ - Odluka Vrhovnog suda Republike Crne Gore br.69/95 od 16.01.1995 godine objavljena u knjizi „Najnovija sudaka praksa iz parničnog postupka“, priredili Tomislav Krsmanović i Žarko Bogdanović, str.24, sentenca br.50, Beograd, 1999.

⁴⁴ Vidi odluke Osnovnog suda u Prijedoru br. 77 0 Mal 00 7135 08 Mal od 22.10.2008 godine i odluku Okružnog suda u Banja Luci br. 11 0 Mal 00 7135 09 Gž

Pitanje razgraničenja stvarne nadležnosti između građanskih i privrednih sudova se gotovo i ne postavlja kada su u pitanju sporovi iz tzv. *ugovornih pravnih odnosa* po osnovu pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama prometa robe ili pak sporovi povodom obaveze iz vrijednosnog papira koji nastaju prilikom vršenja pravnog prometa u okviru privredne ili druge registrovane djelatnosti pravnih subjekata navedenih u gore pomenutim propisima o sudovima. Navedeni sporovi će biti u nadležnosti privrednih sudova u Republici Srpskoj, odnosno privrednih odjeljenja Osnovnih sudova u Federaciji BiH i Brčko Distriktu BiH.

Posebno mjesto zauzimaju sporovi proistekli iz prava i obaveza po osnovu određenih bankarskih poslova kao što je na primjer, ugovor o kreditu, akreditiv i bankarska garancija. Sporno je da li navedeni sporovi spadaju u nadležnost privrednih sudova.

Navedeni pravni poslovi nisu ugovori o prometu usluga, već ugovori „*sui generis*“, pa stoga ni sporovi po osnovu prava i obaveza proisteklih iz navedenih ugovora nisu privredni sporovi u smislu entitetskih Zakona o sudovima i Zakona o sudovima Brčko Distrikta BiH.

Upravo iz razloga što navedeni ugovori nisu ugovori u privredi u smislu ZOO, na prava i obaveze iz navedenih ugovora se ne može primjeniti trogodišnji rok za zastarjelost potraživanja koji je zakonom propisan kod ugovora u privredi⁴⁵, već opšti rok⁴⁶ za zastarjelost potraživanja.

Međutim, sporno je pitanje nadležnosti privrednih sudova u sporovima za naknadu štete kada jedna strana u obligacionom - privrednom odnosu (ugovoru u privredi) svoju obavezu ne ispuni ili je ispuni sa zakašnjenjem. Dakle, predmet navedenih sporova su zahtjevi za naknadu štete zbog povrede ugovorne obaveze (na primjer, neispunjenje isplate ugovorene kupoprodajne cijene) ili neke druge obaveze⁴⁷ (na primjer obaveze nastale iz pravosnažne presude), na koje se primjenjuju odredbe ZOO o naknadi vanugovorne štete, ako odredbama Glave III, Odjeljka 1 Odsjeka 1 (čl.262-269 ZOO) nije drukčije propisano.⁴⁸

Obzirom da se radi o sporu o naknadi štete (pravima i obavezama proisteklim iz vanugovornog odnosa koji je nastao zbog propusta u ispunjenju ugovorne obaveze), po našem mišljenju, nije riječ o sporu po osnovu pravnog prometa robe i usluga, bez obzira na subjekte navedenog odnosa i bez obzira na eventualanu privredu djelatnost kojima se ti subjekti bave. Ne radi se o sporu po osnovu pravnog prometa robe i usluga, jer prava i obaveze koja nastaju između stranaka u spornom pravnom odnosu, nemaju svoj osnov u poslovima pravnog prometa, nego u aktivnim ili pasivnim deliktima radnjama dužnika (neispunjenje ili zakašnjenje u ispunjenju obaveze) koje su proizvele konkretnu posljedicu otjelovljenu u šteti koju je povjerilac zbog takvih komitivnih ili omisivnih radnjih dužnika pretrpio.

⁴⁵ Vidi čl.374 ZOO

⁴⁶ Vidi čl.371 ZOO, te odluke Vrhovnog suda Srbije br.Pre v.294/97 od 18.06.1997 godine i Višeg trgovinskog suda Srbije br.Pž.1681/03 od 19.11.2003 g

⁴⁷ Vidi čl.262 st.2 ZOO u vezi sa čl.269 ZOO

⁴⁸ Vidi čl.269 ZOO

Iz navedenog razloga se ne slažemo sa stavovima izraženim u jednom dijelu sudske prakse⁴⁹ da i navedeni sporovi spadaju u stvarnu nadležnost privrednih sudova.

Inače, pitanje razgraničenja stvarne nadležnosti između građanskih i privrednih sudova je oduvijek bilo sporno, kada su u pitanju sporovi iz tzv. vanugovornih odnosa koji nastaju povodom vršenja pravnog prometa u okviru privredne ili druge registrovane djelatnosti pravnih subjekata kao što su, na primjer, pravni odnosi iz odgovornosti za štetu (naknade štete), neosnovanog obogaćenja, nezvanog vršenja tuđih poslova, sporovi o zahtjevima osiguravača po osnovu regresa⁵⁰ i zakonske subrogacije⁵¹.

U sudskoj praksi sudova u Srbiji, već duže vrijeme se zagovara da pojam međusobnog privrednog odnosa ne treba posmatrati usko i to samo u smislu ugovornog pravnog odnosa prodaje i prometa robe na tržištu, već da ga treba shvatiti mnogo šire, tako da se pod međusobnim privrednim odnosima trebaju shvatiti i vanugovorni odnosi koji su nastali povodom privrednog poslovanja (na primjer potraživanje iz osnova odgovornosti za štetu, neosnovanog obogaćenja, posloводства bez naloga i sl.)

To znači da bi na temelju ovog shvatanja postojala nadležnost privrednog suda i u onim sporovima privrednih subjekata koji su nastali iz vanugovornih odnosa, ali povodom njihovog privrednog poslovanja.

Dovoljno je da neko potraživanje vezano za poslovanje privrednih subjekata nastane iz neosnovanog obogaćenja, naknade štete ili posloводства bez naloga, pa da se i u slučaju takvog spora uspostavi nadležnost privrednog suda.

U rezimeu Pravnog shvatanja Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije od 05.03.1993 godine se ističe da „pojam međusobnog privrednog odnosa ne treba vezivati samo za pojam ugovora u privredi definisan članom čl.25 st.2 ZOO, već ga treba sagledavati i kroz sadržinu odnosa koji omogućavaju ili ometaju vršenje privredne delatnosti, odnosno uzročno posledičnu vezu nastalu u privrednom poslovanju stranaka u sporu.“⁵²

Oslanjajući se na navedeno pravno shvatanje, znatan broj sudova u Srbiji je gotovo sve vanugovorne pravne odnose između privrednih subjekata koji su nastali povodom privrednog poslovanja, smatrao privrednim odnosima ocjenjujući da je za rješavanje sporova povodom takvih vanugovornih odnosa nadležan privredni sud.⁵³

⁴⁹ Vidi Pravno shvatanje Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Srbije pod nazivom „Stvarna nadležnost privrednih sudova“ od 17.05.1993 godine.

⁵⁰ Vidi čl.12 Zakona o osiguranja za motorna vozila i ostalim obaveznim osiguranjima od odgovornosti (Sl.glasnik RS br.102/09-Prečišćeni tekst)

⁵¹ Vidi čl.939 ZOO

⁵² J.Mitrović, M. Golubović, “Pravna shvatanja Višeg privrednog suda u Beogradu“, str.14-16, „Pravo“ Novi Sad, 1997 godine

⁵³ Vidi: odluke Vrhovnog suda Srbije br. Pž.170/95 od 09.01.1996 i br. Prev. 616/98 od 19. januara 2000. godine; rješenje Višeg privrednog suda u Beogradu br. Pž. 2964/2001 od 29. maja 2001. godine

Izneseno ekstenzivno tumačenje privrednog odnosa odnosno spora povodom takvog odnosa je neprihvatljivo u pogledu vaugovornih odnosa kao što su sticanje bez osnova, posloводство bez naloga ili pak obaveza naknade vanugovorne štete.

Ukoliko je povodom privrednog poslovanja došlo do prelaska nekog dijela imovine jednog lica u imovinu drugog lica, a da za takav prelaz imovine nema osnov u nekom pravnom poslu ili zakonu, potraživanje osiromašenog prema obogaćenom nema karakter spora koji se odnosi na prava i obaveze po osnovu pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih ili drugih stvarnih prava, pa time ni karakter međusobnog privrednog odnosa.

Pravni odnos koji između privrednih subjekata nastane povodom neosnovanog obogaćenja, nema pravnu prirodu privrednog odnosa koji podrazumjeva prava i obaveze povodom prometa robe, usluga i prava navedenih u odredabama entitetskih zakona o sudovima, već građansko-pravni odnos, pa je za odlučivanje u takvom sporu nadležan građanski sud.

Isto važi i za posloводство bez naloga i naknadu vanugovorne štete, kao i za sporove koji se po svojoj suštini mogu izjediniti sa sporom iz osnova naknade štete, kao što su na primjer, sporovi između osiguravajućih društava, kao i sporovi između pomenutih društava i drugih pravnih lica povodom regresnih ili zahtjeva iz zakonske subrogacije osiguravača.

Ovakav stav podržava i najnovija sudska praksa. Rješavajući sukob nadležnosti između Okružnog privrednog suda i Osnovnog suda, Vrhovni sud Republike Srpske iznosi stav da „za utvrđenje da li je u pitanju nadležnost privrednog suda nije relevantno da li se radi o sporu između pravnih lica, već da li je taj spor nastao u vezi obavljanja privredne djelatnosti“.

„Šteta koju potražuje tužitelj nije nastala iz međusobnog privrednog odnosa, već iz delikta, pa je po kauzalnom kriteriju, u pitanju građansko-pravni spor, a ne privredni spor.“⁵⁴

Isto tako, u slučaju subrogacije,⁵⁵ u parnici tužioca - osiguravača koji je platio štetu svome kasko osiguraniku, protiv tuženog - osiguravača od odgovornosti lica koje je pričinilo štetu, ne radi se o međusobnom privrednom odnosu između društava za osiguranje, već o vanugovornom pravnom odnosu po osnovu odgovornosti za štetu. Isplatom naknade iz osiguranja, na tužioca kao osiguravača, je prešlo pravo istog sadržaja koje je imao kasko osiguranik tužioca kao oštećeni po opštim pravilima o građanskoj odgovornosti za štetu, a tužilac kao osiguravač je platio upravo ono što bi svakako u ime štetnika bio dužan platiti tuženi kao osiguravač od odgovornosti štetnika.

Iz navedenog razloga, za regresne sporove između osiguravača, nije nadležan privredni, već građanski sud.

Dakle, sporovi koji nisu nastali iz međusobnog privrednog odnosa određenog u odredabama entitetskih zakona o sudovima, nisu privredni, već građansko-pravni sporovi za koje su u BiH nadležni osnovni, odnosno općinski sudovi.

⁵⁴ Vidi rješenje Vrhovnog suda Republike Srpske br.118 0 Gr 11000004 od 25.01.2011 godine i rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske br.Gr 15/1997/2 od 02.07.1997 godine objavljeno na www.vsrh.hr

⁵⁵ Vidi čl. 1.399 st.1 Zakona o obligacionim odnosima

ZAKLJUČAK

Imajući u vidu da je nadležnost procesna pretpostavka za postupanje suda⁵⁶ u konkretnoj pravnoj stvari, te da su slijedom toga pravno valjane samo one procesne radnje koje je preduzeo nadležni sud, ne treba posebno naglašavati od kolikog je značaja pravilna i dosljedna primjena propisa kojima se uređuje nadležnost sudova.

Sud, naime, mora, po službenoj dužnosti, da vodi računa da li konkretan spor uopšte spada u sudsku nadležnost, da li je za rješavanje spora nadležan sud u Republici Srpskoj ili Federaciji BiH, da li je nadležan domaći ili pak neki inostrani sud, da li je za postupanje *stvarno nadležan* i slično.

Od pravilne primjene zakonskih odredaba kojima je regulisana stvarna nadležnost privrednih sudova odnosno privrednih odjeljenja u Bosni Hercegovini zavisi efikasno i djelotvorno konačno ostvarenje pravozaštitnih zahtjeva svih subjekata prava koji učestvuju o konkretnom procesnom odnosu kao i pravna sigurnost u najširem smislu te riječi. Zbog svega toga je, *de lege ferenda*, neophodno da se svi propisi kojima se uređuje nadležnost građanskih i privrednih sudova u Bosni i Hercegovini, međusobno usklade, pri čemu se posebno misli na harmonizaciju propisa o organizaciji i nadležnosti sudova sa odredbama važećih građansko-procesnih zakona u BiH kojima je regulisan postupak u privrednim sporovima.

LITERATURA:

- Arandelović D, "Građansko procesno pravo Kraljevine Jugoslavije", Štamparija "Jovanović", Beograd, 1932 g.
- Bukljaš Ivan, Privredno pravo sa osnovama prava, Školska knjiga, Zagreb, 1975.
- Dika Mihajlo i Čizmić Jozo, Komentar ZPP FBiH, Osce, Sarajevo, 2000. g.
- Goldštajn Aleksandar, Privredno ugovorno pravo, Informator, Zagreb, 1980 g.
- Guyon, Droit des affaires, Paris, 1984,
- Hamel-Lagarde-Jauffret, Droit commercial, I, 1980.
- Jankovec Ivica, Privredno pravo, IV izdanje, JP Službeni list SRJ, Beograd, 1999 g.
- Jankovec Ivica, Ugovori u privredi, Beograd, 1987 g.
- Janković Života, Janković Milka, Karamarković Hranislav i Petrović Dragoljub, Komentar Zakona o parničnom postupku, Savremena Administracija, Beograd, 1990. g.
- Kapor Vladimir i Carić Slavko, „Ugovori robnog prometa“, X izdanje, Centar za privredni konsalting, Novi Sad, 2000 g.
- Najman Georg, Komentar građanskog parničnog postupka I i II, Beograd, 1935 g. (sa Poznić Borivoje, "Građansko procesno pravo", Savremena Administracija, Beograd, 1989. preveo Dr. Savo Gregović, advokat)
- Ralčić Tomislav i Tanasković Vitoje, "ZPP sa komentarom, sudskom praksom i obrascima" NIP "Književne novine", Beograd, 1977 g.
- Stanišić, Milišić, Kulenović, Mikulić, Vučina: komentari Zakona o parničnom postupku u Federaciji BiH i Republici Srpskoj, Izdanje Savjeta Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005
- Stanković Gordana, "Građansko procesno pravo", Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1989. g.
- Triva Siniša, "Građansko parnično procesno pravo", Narodne Novine, Zagreb, 1978.
- Triva Siniša, Belajec V. i Dika M: "Građansko parnično procesno pravo", "Narodne Novine" Za-

⁵⁶ Vidi odredbe čl.15,16,17,18,25,26 i 27 Zakona o parničnom postupku (Sl.glasnik Republike Srpske br.58/03,85/03,74/05,63/07,49/09 i Sl.novine Federacije FBiH br.53/03,73/05 i 22/06)

greb,1986 g.

Vasiljević Mirko, Poslovno pravo, VI izmenjeno i dopunjeno izdanje, „Savremena Adminsitracija“, Beograd, 1999 g.

Verona Ante, Zuglia Srećko, Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama-GPP, Tisak jugoslovenske štampe d.d., Zagreb 1932.

Vizner Boris, Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, Zagreb, 1978 g

Vučetić Veljko, „Ugovori u privredi prema odredabama ZOO“, str.7, Informator, 3254/85;

Zuglia Srećko, “Građansko procesno pravo Kraljevine Jugoslavije” Građanski parnični postupak sa naukom o uređenju i nadležnosti sudskih vlasti, “Geca Kon” a.d. Beograd, 1936 g.

Zuglia-Triva, Kometar Zakona o parničnom postupku, Narodne Novine, Zagreb, 1957 g.

Prof. Slobodan Stanišić Ph.D

Attorney and Associate Professor at the Faculty of Legal Sciences of the Pan-European University APEIRON in Banja Luka; e-mail: slobodan.n.stanisic@apeiron-edu.eu

Some Concerning Questions About Assessment and Disclosure of Subject Matter Jurisdiction of Civil and Commercial Courts in Bosnia and Herzegovina

Abstract: When assessing jurisdiction in civil and commercial disputes, a considerable number of courts in Bosnia and Herzegovina is based solely of personal criteria (*competentia ratione personae*), by basing its decision only on the circumstances that led to a concrete dispute between specific categories of subjects of law, neglecting the causal criterion (*competentia ratione causae*), which is prescribed by the legislature, without which can not properly assess and delineate the subject matter jurisdiction of civil and commercial courts in each case.

Key words: jurisdiction, civil court, commercial court, a civil dispute, commercial dispute.